

31.12.2012

Dnro 1704/4/11

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Harri Ojala

POISTUMISLUPAPÄÄTÖKSEN PERUSTELU JA TERVEYDENTILATIETOJEN ANTAMINEN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli kirjeessään 22.4.2011 --- vankilan menettelyä tärkeän syyn perusteella hakemansa poistumisluvan käsittelyssä. Kirjoituksen mukaan kantelija haki saatettua poistumislupaa käydäkseen tapaamassa sairaalassa olevaa äitiään. Hakemusta kantelija perusteli sillä, että hänen äitinsä terveydentila oli huonontunut. Päätös poistumislupahakemukseen oli kielteinen, vaikka lausunnonantajat puolsivat sitä. Kantelija arvosteli myös päätösperusteluihin kirjattua sairaalan ilmoitusta, jonka mukaan ei ole toivottavaa, että vankilasta tullaan sairaalaan.

---

3 RATKAISU

3.1 Vankilan menettely

3.1.1 Oikeusohjeita

Vankeuslain 14 luvussa säädetään poistumisluvan myöntämisestä muun muassa seuraavaa.

1 §

Poistumisluvan tarkoitus

Vangille voidaan hakemuksesta antaa lyhyeksi aikaa lupa poistua vankilasta (*poistumislupa*).

Poistumisluvan tarkoituksena on tukea vangin yhteyksien säilymistä ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä vähentää vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja.

2 §

Poistumislupa rangaistusajan pituuden perusteella

Rangaistusajan pituuden perusteella voidaan hakemuksesta myöntää poistumislupa, jos:

- 1) luvan myöntäminen edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista;
- 2) vangin rangaistusaikaisesta käyttäytymisestä sekä hänen henkilöstään ja rikollisuudestaan saatujen tietojen mukaan luvan ehtojen noudattamista voidaan pitää todennäköisenä; ja
- 3) vanki sitoutuu 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihitteettömyyden valvontaan ja muuhun luvan ehtojen noudattamisen kannalta tarpeelliseen valvontaan.

4 §

Poistumislupa tärkeästä syystä

Poistumislupa tärkeästä syystä tai ulkopuoliseen tilaisuuteen osallistumista varten voidaan hake-

muksesta myöntää, jos 2 §:n 2 ja 3 kohdan edellytykset täyttyvät ja luvan myöntäminen on tärkeää vangin perheeseen, terveydenhuoltoon, toimeentuloon taikka työ-, koulutus-, sosiaali- tai asuntoasioiden hoitamiseen liittyvästä tai muusta vastaavasta syystä.

Jos vanki hakee poistumislupaa terveydenhuoltoon liittyvästä syystä, poistumisluvasta on pyydetävä lääkärin tai hänen poissa ollessaan terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvan muun virkamiehen lausunto.

Jos luvan ehtojen noudattamista ei voida pitää riittävän todennäköisenä, vangille voidaan myöntää poistumislupa tarpeellisen valvonnan alaisena.

5 §

Poistumislupa erittäin tärkeästä syystä

Vangille on annettava lupa tarpeellisen valvonnan alaisena lyhyeksi aikaa poistua vankilasta Suomen alueelle vakavasti sairaana olevan lähimaisen tai muun läheisen tapaamista samoin kuin lähimaisen tai muun läheisen hautaan saattamista varten taikka muusta vastaavasta erittäin tärkeästä syystä.

Lupa voidaan evätä, jos epäminen on tarpeen karkaamisen, vapauttamisyriityksen tai uuden rikoksen estämiseksi taikka muusta vastaavasta painavasta syystä.

6 §

Lupa poistua saatettuna

Vangille voidaan 2 ja 3 §:n säännösten estämättä antaa poistumislupa saatettuna tai tarpeellisen valvonnan alaisena ulkopuoliseen tilaisuuteen osallistumista varten tai muusta tällaisesta syystä enintään puoleksi vuorokaudeksi.

Lain 5 luvun 5 §:ssä tarkoitetulle varmuusosastolle sijoitetulle vangille poistumislupa voidaan myöntää 4 tai 5 §:ssä tarkoitetusta syystä ainoastaan saatettuna.

Jos elinkautista vankeusrangaistusta suorittavalle vangille ei myönnetä poistumislupaa 3 §:ssä tarkoitettuna aikana, hänelle on myönnettävä lupa poistua saatettuna vähintään kerran vuodessa.

11 §

Päätösvalta

Poistumisluvasta, sen peruuttamisesta ja 3 §:n 3 momentissa tarkoitettua aikaistamisesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta tai toiminnoista vastaava virkamies.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö päättää kuitenkin poistumisluvasta, jos lupaa:

- 1) hakee elinkautista rangaistusta tai koko rangaistusta suorittava vanki 2–5 §:n perusteella; tai
- 2) haetaan muuhun valtioon kuin Suomeen.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö voi päätöksellään siirtää 2 momentissa tarkoitetun päätösvalan vankilan johtajalle.

3.1.2 Selvitysten sisältöä

Hakemuksen käsittely ja selvittämiseen liittyvät tapahtumatiedot vankilassa ilmenevät pääosin johtajan selvityksestä. Viitataan tältä osin selvityksessä todettuun.

Vankilan johtaja toteaa käsityksensä, että poistumislupa-asiassa on toimittu vankeuslain ja hallintolain mukaisesti, pois lukien poistumislupapäätöksen perusteluihin kirjattua selvennystä, joka koski mainintaa sairaalan edustajan toiveesta. Kirjauksella ei kuitenkaan ole ollut merkitystä poistumislupaa koskevassa päätöksenteossa, vaan päätöksenteon perusteena on ollut äidin tila.

3.1.3 Kannanotto

Selvittämisvelvollisuudesta

Viranomaisella on asiassa selvittämisvelvollisuus. Päätöstä tehtäessä tulee pyrkiä selvittämään asian ratkaisulle merkityksellisiä seikkoja. Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti. Hallintolain 31 §:n mukaan viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä. Asianosaisen on puolestaan saman pykälän toisen momentin mukaan esitettävä selvitystä vaatimustensa perusteista ja muutoinkin myötävaikutettava vireille panemansa asian selvittämiseen.

Asiassa saadun selvityksen perusteella totean, että kielteistä poistumislupapäätöstä tehtäessä vankila ei ole ylittänyt päätöksentekijälle kuuluvaa harkintavaltaa.

Päätösperusteluissa mainitun sairaalan toiveen johdosta totean kuitenkin, että pidän kannanoton mainitsemista päätösperusteena ongelmallisena, koska poistumislupahakemusta tulee arvioida lähinnä hakijan esittämän hakemuksen pohjalta siitä saatuun selvitykseen perustuen huomioiden vankeuslain 14 luvussa säädetty poistumisluvan myöntämisen edellytykset. Se mitä mahdollisia toiveita sairaalan edustaja esittää saatetun poistumisluvan toteuttamisen suhteen voi nähdäkseni vain poikkeuksellisesti olla kielteisen poistumisluvan perusteena. Tässä yhteydessä en katso tällaisia syitä ilmenneen.

Lausumalla tässä yhteydessä ei nähdäkseni ole ollut sinänsä päätösperusteena sellaista vaikutusta, että minun olisi aiheutta puuttua siihen enemmän. Saatan käsitykseni perustelulausuman ongelmallisuudesta --- vankilan tietoon.

3.2 Sairaalan menettely

3.2.1 Oikeusohjeet

Terveystenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 17 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilö ei saa sivulliselle luvatta ilmaista yksityisen tai perheen salaisuutta, josta hän asemansa tai tehtävänsä perusteella on saanut tiedon. Salassapitovelvollisuus säilyy ammatinharjoittamisen päättymisen jälkeen.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 13 §:n mukaan potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä.

Terveystenhuollon ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö ei saa ilman potilaan kirjallista suostumusta antaa sivulliselle potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja. Jos potilaalla ei ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, tietoja saa antaa hänen laillisen edustajansa kirjallisella suostumuksella. Sivullisella tarkoitetaan tässä laissa muita kuin asianomaisessa toimintayksikössä tai sen toimeksiannosta potilaan hoitoon tai siihen liittyviin tehtäviin osallistuvia henkilöitä. Salassapitovelvollisuus säilyy palvelussuhteen tai tehtävän päättymisen jälkeen.

Pykälän 3 momentin mukaan sen estämättä, mitä 2 momentissa säädetään, saadaan antaa: 1) potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja, jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty; 2) potilaan tutkimuksen ja hoidon järjestämiseksi

tarpeellisia tietoja toiselle terveydenhuollon toimintayksikölle tai terveydenhuollon ammattihenkilölle sekä yhteenveto annetusta hoidosta potilaan hoitoon lähettäneelle terveydenhuollon toimintayksikölle tai terveydenhuollon ammattihenkilölle ja potilaan hoidosta vastaavaksi lääkäriksi mahdollisesti nimetylle lääkärille potilaan tai hänen laillisen edustajansa suullisen suostumuksen tai asiayhteydestä muuten ilmenevän suostumuksen mukaisesti; 3) potilaan tutkimuksen ja hoidon järjestämiseksi tai toteuttamiseksi välttämättömiä tietoja toiselle suomalaiselle tai ulkomaiselle terveydenhuollon toimintayksikölle tai terveydenhuollon ammattihenkilölle, jos potilaalla ei ole mielenterveydenhäiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä eikä hänellä ole laillista edustajaa, taikka jos suostumusta ei voida saada potilaan tajuttomuuden tai muun siihen verrattavan syyn vuoksi 4) tajuttomuuden tai muun siihen verrattavan syyn vuoksi hoidettavana olevan potilaan lähiomaiselle tai muulle hänen läheiselleen tieto potilaan henkilöstä ja hänen terveydentilastaan, jollei ole syytä olettaa, että potilas kieltäisi näin menettelemästä; – –

3.2.2 Selvitysten sisältöä

--- kaupungin Sosiaali- ja terveystoimen selvitys

Selvityksen mukaan kantelijan äiti oli hoidettavana sairaalassa 7.2.- 23.5.2011 välisenä aikana. Tänä aikana on osaston sairaanhoitajalle tullut puhelu vankeinhoitoviranomaiselta (mieshenkilö). Soittaja oli kysynyt lääkäriä, mutta jostain syystä lääkäri ei ole ollut paikalla. Puhelun aikana soittaja oli kysynyt muutaman kysymyksen. Sairaanhoitaja kertoo maininneensa puhelusta osastonhoitajalle ja lääkärille heti kun he ovat olleet tavoitettavissa.

Sairaanhoitaja muistaa puhelusta tiettyjä asioita, vaikka puhelusta on lähes puolitoista vuotta. Soittaja oli kysynyt äidin tilan vakavuudesta, eli onko tila sellainen että kantelijalla on kenties viimeinen mahdollisuus nähdä äitinsä. Soittajalle oli kerrottu äidin olevan melko hyvässä kunnossa ja kotiutusta harkittavan.

Puhelusta sairaanhoitajalle oli jäänyt se käsitys, että poika saattaa tulla vierailulle. Soittaja on saattanut saada sen käsityksen, että vierailu ei ole suotava. Tältä osin selvityksessä viitataan kielteiseen poistumispäätökseen tehtyyn kirjaukseen, jonka mukaan vierailu ei olisi suotavaa.

Selvityksen mukaan sairaanhoitaja ei muistikuviansa mukaan ollut kannustanut vierailuun, mutta ei ole sitä myöskään kieltänyt.

Tilannetta arvioitaessa on selvityksen mukaan otettava huomioon, että kielteiseen poistumislupapäätökseen on otettu tietoja, jotka on saatu puhelinkeskustelussa sairaalan osastolla toimivan sairaanhoitajan kanssa. Puhelinkeskustelu on käyty mahdollisesti illalla tai viikonloppuna. Puhelinkeskustelussa on käsitelty kantelijan äidin sairaalassa oloa, josta soittaja on ollut tietoinen. Puhelinkeskustelussa on tullut sairaanhoitajan tietoon, että soittaja on vankeinhoitoviranomainen, joka haluaa selvittää kantelijan äidin sairaalassaoloa ja sitä, onko äidin tilanne sellainen, että pojalle voidaan myöntää poistumislupa äidin tapaamista varten. Puhelinneuvottelun osalta kaupungin sosiaali- ja terveystoimen tiedossa ei ole, onko soittaja kirjoittanut puhelinkeskustelun aikana muistiinpanoja tai onko tällaisia olemassa.

Kyse on ollut pojan antamien tietojen tarkastamisesta. Sikäli kuin sairaanhoitaja on keskustellut vankeinhoitoviranomaisen kanssa äidin terveydentilasta yleisellä tasolla ja suhteessa poistumislupa-anomuksessa ilmoitettuun, ei voida yksiselitteisesti todeta, että hän olisi kantelijan

väittämällä tavalla syyllistynyt salassapitorikokseen. Kantelijan väitettä tältä osin voidaan pitää vahvasti liioiteltuna.

Mitä tulee puhelinkeskustelussa esille otettuun vierailun toivottavuuteen vankilasta, ei keskustelun tarkkaa sisältöä ole kyetty tarkistamaan. Kaupungin sosiaali- ja terveystoimi kuitenkin korosti, että kaikkiin vierailijoihin suhtaudutaan tasa-arvoisesti ja tasa-arvoinen kohtelu on kaikkien vierailijoiden perustuslaillinen oikeus.

Sairaanhoitaja ei saatujen tietojen mukaan ole myöskään antanut puhelimesta mitään varsinaista lausuntoa, vaan keskustelun luonne on käsitetty valmistelevaksi niin, että soittaja ottaa myöhemmin yhteyttä hoitavaan lääkäriin. Samasta syystä hoitaja ei ole ryhtynyt selvittämään myöskään kantelijan äidin mielipidettä.

Kantelussa on ennen kaikkea kysymys vankeinhoitoviranomaisten toiminnasta poistumisluvanomuksien käsittelyssä. Näissä anomuksissa annettuja tietoja joudutaan ymmärrettävästi tarkistamaan. Tältä osin olisi toivottavaa, että tietojen tarkistamisessa noudatettavat menettelytavat takaisivat sen, että päätöksen perusteeksi saataisiin mahdollisimman oikeat tiedot.

Ylihoitajan ja osastonhoitajan yhteisestä selvityksessä selostetaan tapahtumatietoja pääosin, kuten terveystoimen selvityksessä on edellä todettu.

3.2.3 Kannanotto

Potilaslain mukaan potilaan suullisen suostumuksen perusteella voidaan antaa hänen hoitonsa järjestämiseksi tarpeellisia tietoja toiselle terveydenhoidon toimintayksikölle tai terveydenhoidon ammattihenkilölle. Mikäli potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja annetaan sivulliselle, niin se edellyttää potilaan kirjallista suostumusta. Tietoja potilaan henkilöstä ja hänen terveydentilastaan voidaan antaa myös tajuttomuuden tai muun siihen verrattavan syyn vuoksi hoidettava olevan potilaan lähiomaiselle tai muulle hänen läheiselleen, jollei ole syytä olettaa, että potilas kieltäisi näin menettelemästä.

Katson, että jatkokuntoutusosaston sairaanhoitaja on puheluun vastatessaan ja kantelijan äidin terveydentilasta kertoessaan antanut asiassa sivulliselta salassa pidettävän tiedon kantelijan äidin terveydentilasta. Vankeinhoitoviranomaiset ovat potilaslaissa tarkoitettusti sivullisia, joten tietoa potilaan tilasta ei olisi voinut antaa ilman asianomaisen suostumusta. Sinänsä tieto on annettu lähtökohtaisesti potilaan lähiomaista varten asiassa, joka liittyy lähiomaisen omaan asiaan. Oikeutta terveystiedon antamiseen ei nähdäkseni ole ollut potilaan tila huomioon ottaen myöskään tällä perusteella. Asiaa ei muuta se, että tiedot ovat olleet ”valmistelevia” ja yleisluonteisia. Siihen nähden katson sairaanhoitajan menetelleen virheellisesti, kun hän antoi puhelimitse asiaa tiedustelleelle rikosseuraamusesimiehelle tiedon potilaan terveydentilasta ilman asianmukaista lupaa. Saatan tämän käsitykseni sairaalan tietoon. Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi myös kaupungin Sosiaali- ja terveystoimelle.

Selvityksissä on tuotu esiin toisistaan poikkeavia kertomuksia siitä, mitä vuoropuhelija sairaanhoitajan ja rikosseuraamusesimiehen välinen keskustelu, potilaan terveydentilaa koskevan yleisluonnehoidon lisäksi, oli sisältänyt. En usko, että asiassa voitaisiin tältä osin saada lisäselvitystä käytettävissäni olevalla kirjallisella menettelyllä. Olen poistumisluvan osalta toisaalta katsonut, että tämä perusteluissa esitetty lausuma ei ole ollut poistumisluvan myöntämisen kannalta merkityksellinen. Tämän vuoksi en katso olevan syytä tutkia asiaa enemmälti.